

Cetatea Cavalerilor

Fondator Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
Editură Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

1

Au bătut iarăși clopotele Putnei¹

Mihai Caba

Așa cum au bătut și la ora 1 a zilei de marți, 2 iulie 1504, vestind prin dangătul lor răscolitor

trecerea la cele veșnice a Domnitorului Ștefan cel Mare și așa cum o fac statornic, de atunci încoace, într-o continuată evlavie și închinăciune adusă acestuia, intrat definitiv în conștiința neamului românesc ca fiind cea mai mare și legendară figură a istoriei Moldovei, prin înaltele sale trăsături de vajnic apărător al hotarelor țării și a credinței strămoșești, dovedite cu prisosință în cei 47 de ani de domnie (1457-1504), durată care nu a mai fost egalată vreodată în toată istoria țării noastre, ce rămâne, fără tăgadă, o adevărată, nepieritoare și emblematică personalitate a istoriei Evului Mediu românesc și nu numai.

La 2 iulie 2022 s-au împlinit 518 ani de nemurire a Marelui Ștefan!

Și astăzi, ca și până acum, după jumătate de mileniu și încă aproape două decenii de atunci, tot mai strălucitoare și mai glorioase ne rămân în percepția noastră de contemporani, excepționalele sale calități de om politic, strateg și diplomat, de neînfricat luptător pentru apărarea integrității Moldovei și de inițiator pentru dezvoltarea și înflorirea culturii; la acestea adăugându-se cu pregnanță nestrămutata poziție a sa de apărător al creștinătății și al Europei împotriva turcilor și a islamului. Ultima afirmație

¹ Articol apărut și în Art-Emis din 17 Iulie 2022

este întărită și de scrisoarea de felicitare ce i-a fost adresată de Papa Sixtus al IV-lea, după glorioasa și răsunătoarea sa victorie obținută împotriva turcilor în lupta de la Podul Înalt (Vaslui - 1475), în condițiile unei evidente inferiorități ale oștirii moldovene, numindu-l „Athleta Cristi” (atletul lui Cristos), cel care a stopat impresionant și decisiv marșul triumfal al Imperiului Otoman spre centrul Europei - leagănul creștinătății.

Despre Ștefan cel Mare, atât cronicile vremii sale, cât și cele ale vremurilor ce au urmat, cum și scrierile istorice ce se continuă cu nedezmintit interes și în zilele noastre, pomenesc cu luare aminte despre însemnătatea actelor de curajoasă și înțeleaptă cărmuire a poporului și a întregii Moldove de-a lungul îndelungatei sale domnii, consemnând percepția definitivă a acestuia în tradiția și creația populară: „Ștefan Vodă, domn cel Mare/ seamăn pe lume nu are/ decît numai mândrul Soare!”.

După cuviință, la ceasul praznicului împărătesc al pomenirii, să-i receptăm, dară, figura, așa cum a fost ea încrustată în filele de Cronică de pana măiastră a lui Grigore Ureche: „Fost-au acest Ștefan, om nu mare la statu, mînios, și degrabă a vărsa sânge nevinovat: de multe ori, la ospete omorâia fără giudeț. Amintrelea era om întreg la fire, neleneșu și lucrul său știa a-l acoperi și unde nu gândeai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie, însuși se vărâia ca vâzându-l ai săi să nu îndărăpțeze și pentru aceia raru războiu de nu-l biruia și unde-l biruiau alții nu pierdea nădejdea că știindu-se cădzut gios se ridica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui și fiul său, Bogdan-vodă, urma lui luase de lucruri vitejăști cum se tâmplă: den pom bun roade bune or să iasă.”

Tot din *Cronica Țării Moldovei* aflăm, luând izvor de mărturisire, despre neștrămutata lui împărtășire și slujire cu sfințenie a credinței ortodoxe a neamului moldovenesc, după cum « glăsuiesc », nepieritoare, filele sale îngălbenite de vremea trecătoare. Astfel, după memorabila victorie asupra Imperiului Otoman, prin înfrângerea zdrobitoare a numeroasei armate turcești de peste 120 mii de „spahii”, conduse de Suleiman Pașa, Ștefan cel Mare “nu a fost cuprins de trufie, ci a postit patru zile numai cu pâine și apă și în toată țara a dat de veste ca nimeni să nu se laude cu această izbândă, ci s-o atribuie lui Dumnezeu și numai Lui această laudă”.

A ajuns pe tronul Moldovei după ce l-a înfrânt, la 12 aprilie 1457, pe Petru Aron, răzbunându-se astfel pe cel care i-a ucis tatăl (Bogdan al II-lea) și după ce, la 14 aprilie 1457, merge „pe locul ce se chema câmpia Direptății, lângă cetatea de scaun, întreabă pe cei de față, dacă le este cu voie să le fie domn. Adunarea în frunte cu mitropolitul Teoctist, boieri, târgoveți, ostași și toată țara proclamă pe Ștefan ca domn legiuit al Moldovei”.

Cercetând scrierile și studiile istorice despre domnia lui Ștefan cel Mare se poate rezuma că cei 47 de ani ai domniei sale îndelungate pe tronul Țării Moldovei au asigurat pe plan intern: stabilitatea politică a țării, întărirea apărării hotarelor Moldovei, ce se întindeau de la Carpații răsăriteni și până la Nistru, împotriva popoarelor năvălitoare și a celor cu pretenții de expansiune, încurajarea comerțului prin instaurarea unei depline securități a drumurilor, ce i-a asigurat țării și domnitorului „cele de îndestulare a luptelor și a construcțiilor” ridicate în toată țara, iar, pe plan extern: statornicirea unor relații de comuniune cu țările vecine: Valahia, Ungaria și Polonia, împotriva puternicului pericol expansionist al

Imperiului Otoman, îndeosebi după cucerirea Constantinopolului, la 1453.

De-a lungul acestora, Ștefan cel Mare, mereu în fruntea oastei țării, a dus 36 de bătălii, din care a ieșit biruitor în 34 dintre ele, pierzând doar 2, (Chilia- 1462 și Războieni - Valea Albă- 1476), dar și la cele două înfrângeri Domnitorul a dovedit o aceeași evlavie: „a stat în voința lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcate și lăudat să fie numele Său!”

Legenda țesută în jurul vitejiei Mărețului Domnitor spune că acesta obișnuia după fiecare victorie „să aducă laudă Domnului prin înălțarea unui sfânt lăcaș de închinăciune”. Reală sau nu, cu siguranță, cele mai multe dintre acestea au fost ridicate de Domnitor „întru pomenirea celor căzuți în lupte și ca mulțumire pentru anumite biruințe”. Unele surse istorice menționează că Ștefan cel Mare a ctitorit în toată domnia sa 44 de biserici și mănăstiri, iar altele, că ar fi fost numai 40, dar, oricare ar fi fost, însemnătatea sfintelor lăcașuri, ridicate de-a lungul și de-a latul întregii Moldove, ba chiar și peste hotarele ei (în Sfântul Munte Ahtos, în Ardeal și Țara Românească), nu dă doar expresia credinței duhovnicești a Domnitorului, ci și pe cea strălucită a dezvoltării culturii, apreciată ca fiind o adevărată „epocă ștefaniană”. Chiar dacă astăzi doar 30 dintre aceste ctitorii ne mai sunt autentice mărturii ale acelei epoci, acestea înfățișează cu dărnicie pelerinilor și vizitatorilor adevărate giuvaeruri: „manuscrite de o rară frumusețe, Tetraevanghele, Mine, Viețile Sfinților, cădelnițe, ferecături de

Cetatea Cavalerilor

Evangelie, broderii cu aur și argint”, cu toate înmănunchind un inestimabil tezaur al culturii Moldovei din acele vremuri.

Ridicată între anii 1466 și 1469, Mănăstirea Putna, cu hramul de închinăciune Adormirea Maicii Domnului, a constituit prima ctitorie a Domnitorului Ștefan cel Mare, păstrând și astăzi la loc de cinste pisania sfințirii sale: “Bine-credinciosul domn a toată țara Moldovei, Io, Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, a zidit și a făcut mănăstirea aceasta întru numele Sfintei Născătoare de Dumnezeu, în timpul arhimandritului Ioasaf, în anul 6989 (1481).” Iubindu-și nespun această primă închinăciune înălțată către Dumnezeu, n-avea să fie de mirare că peste timp Domnitorul Ștefan o va alege să-i fie „loc de îngropăcine și odihnă veșnică.”

Rămânând în contextul ctitoriilor ștefanieni, să menționăm, dară, spre luare la cunoștință, a ultimei dintre ele; aceasta fiind Mănăstirea Dobrovăț, cu hramul de închinăciune Pogorârea Sfântului Duh, nu departe de Iași, a cărei pisanie este una la fel de edificatoare: *„Bine-credinciosul și de Hristos iubitorul, Io, Ștefan voievod din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei, fiul lui Bogdan voievod, a zidit această casă întru numele Coborârii Sfântului Duh, care s-a început a se zidi în anul 7011 (1503), luna aprilie, ziua 27 și s-a sfârșit în anul 7012 (1504), iar al domniei sale anul al patruzeci și optulea curgător, luna...”*

Întrevăzând importanța unor localități privind dezvoltarea și viitorul Moldovei, fără a fi avut în apropierea acestora vreo luptă de biruință, Ștefan cel Mare a ctitorit cu o aceeași evlavie și în acestea lăcașuri de închinăciune. De înaltă apreciere domnească s-a numărat și orașul Iași, unde Domnitorul a ridicat, între anii 1491, iunie și 1492, 10 august, Biserica “Sfântul Nicolae” din imediata apropiere a Curții Domnești temporare de la Iași, sfânt lăcaș în care, începând cu a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanu (1563- 1568), cel ce a mutat capitala Moldovei de la Suceava la Iași, au fost „unși” toți domnitorii Moldovei până la Alexandru Ioan Cuza, motiv pentru care ctitoria ștefaniană ieșeană a primit binemeritata denumire de Biserica „Sfântul Nicolae Domnesc”.

Și astăzi, odată cu efectuarea unor ample lucrări de restaurare de la sfârșitul sec.al XIX-lea, sfântul lăcaș, aflat acum în imediata apropiere a Palatului Culturii, construit între anii 1908- 1925 pe locul fostei Curți Domnești, Biserica „Sf. Nicolae Domnesc”, devenită după 1990 și Biserică pentru Cultul Eroilor Neamului Românesc, se poate mândri cu minunata-i frescă votivă, poate una dintre cele mai frumoase, care-l înfățișează expresiv pe Marele Voievod, însoțit de cele trei soții ale sale și de fiii lui, închinând cu smerenie cucernică Sfântului Nicolae chivotul ctitoriei sale. Desigur, la acea vreme (1492,) dintre cele 3 soții nu mai era în viață, după cum se va vedea, decât ultima dintre ele, Maria Voichița.

Legat de viața familială a lui Ștefan cel Mare, în jurul căreia s-au ținut multe controverse, este bine să amintim că în acea perioadă convulsionată a istoriei căsătoriile domnești se făceau mai mult din rațiuni politice ale asigurării unei stabilități teritoriale și mai puțin din sentimente de dragoste. Urmând aceeași „rețetă a timpului”, în 1463, Domnul Moldovei se căsătorește cu Evdochia, fiica împăratului de la Kiev, alianță care-i asigura garanția hotarelor de răsărit ale Moldovei. După cinci ani de la moartea acesteia (1467), în 1472, s-a recăsătorit cu Maria de Mangop din Cneazatul Crimeii, care provenea din străvechea spiță bizantină a paleologilor. Odată ce Crimeea a fost cucerită de tătari, această căsătorie nu mai prezenta interesul politic scontat, așa că după numai un an, în 1473, Domnitorul aduce la Curte, în compania primei Doamne, pe soția și fiica lui Radu Vodă (cel Frumos); cu aceasta din urmă, Maria Voichița, căsătorindu-se, în 1478, după moartea prematură, din decembrie 1477, a Mariei de Mangop, mândnită de acea companie.

Din cele trei căsătorii au rezultat opt copii, dintre care, ca o “cruce” a Voievodului, cinci au murit în timpul vieții lui. După trecerea lui Ștefan cel Mare la cele veșnice i-a urmat la tron, după rânduiala domnească, singurul său fiu supraviețuitor, Bogdan al III-lea, provenit din cea de a treia căsătorie.

Diversele ipoteze cu privire la numeroși copii nelegitimi ai Voievodului proveniți din afara căsătoriilor sale, în urma unor cercetări minuțioase ale izvoarelor istorice, au fost demolate pe rând cu argumente imbatabile. Totuși, potrivit cronicilor cercetate amănunțit, s-a admis în mod cert existența unui singur “copil din flori”, ca urmare a unei “legături aventuroase cu o țaitoare din familia Rareș din Târgul Hârlăului”, recunoscut de însuși Ștefan. Acesta a fost Petru Rareș, cel care a ajuns și el pe tronul Moldovei (1527-38)(1541-46), confirmând și continuând strădania întru rugăciune și smerenie față de Dumnezeu a viteazului său tată, după cum consemnează cronicile, dovedind și el sâng de ctitor de biserică, iubitor al sfintelor lăcașuri, al culturii și credinței neamului, ridicând în vremea domniei sale sfintele mănăstiri, Probota, Moldovița, Humor, Rarău și Râșca.

Obosit și suferind de peste 40 de ani din pricina unei răni la picior, căpătată într-o luptă biruitoare, ce a dus chiar la „amputarea acestuia”, la 2 iulie 1504, marți, la ora 1 dimineața, Ștefan cel Mare părăsește această lume și se înalță spre Împărația Cerurilor și a Veșniciei, lăsând în urmă jalea imensă a unui întreg popor ce l-a iubit cu toată ardoarea, după cum o descrie cronicarul Grigore Ureche în Letopisețul Țării Moldovei: „iară pe Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era zidită de dânsul. Atîta jale era, de plîngea toți, ca după un părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă apărătură. Ce după moartea lui, până astăzi, îi zicu Sveti Ștefan Vodă!”.

După moartea sa, în semn de aleasă prețuire, figura Domnitorului Ștefan cel Mare, încrustată luminos și definitiv în conștiința întregului neam românesc, a reprezentat o temă de maximă importanță, atât pentru istoriografia, cât și pentru mitologia românească.

În șir nesfârșit, din generație în generație, Ștefan a fost mereu slăvit ca: „cel Mare, cel Bun și cel Sfânt”; numele său glorios, fiind nu numai al Moldovei, ci și a întregului Neam românesc, a însuflețit necontenit strădaniile de gând, faptă și simțire românească în momentele de răscruce ale istoriei naționale, a unit românii de pretutindeni la mormântul său de veci prin serbările naționale de la Putna, amintind revelator pe cea de la 1871, inițiată și însuflețită de tânărul poet Mihai Eminescu, cum și pe cea grandioasă, din 1904, la marcarea celor 400 de ani scurși de la trecerea la cele Veșnice a Marelui Ștefan, a inspirat generos literatura, folclorul și arta spre a da urmașilor o pildă de vitejie și demnitate, un adevărat model viabil și capabil să ne recâștige încrederea în forțele noastre și în credința neamului, pentru a ne păstra identitatea națională și pentru a riposta la orice amenințare dinăuntru și dinafară.

Invocată semnificativ de Mihai Eminescu în memorabila sa Doină, creată special de poet pentru ceremonia fastuoasă a inaugurării statuii ecvestre a Voievodului, la 5 iunie 1883, în fața fostei Curți Domnești de la Iași, devenit Palatul ocârmuirii, figura Marelui Ștefan părea a fi singura izbăvire a situației grele a României de atunci: „Ștefane, Măria Ta,/ Tu la Putna nu mai sta,/ Lasă-arhimandritului/ Toată grija schitului,/ Lasă grija sfinților/ În seama părinților/ Clopotele să le tragă/ Ziua-ntreagă,/ Noaptea-ntreagă,/ Poate s-o-ndura Dumnezeu/ Ca să-ți mântui neamul tău./ Tu te scoală din mormânt/ Să te-aud din corn sunând/ Și Moldova adunând./ De-ai suna din corn odată/ Ai s-aduni Moldova toată./ De-ai suna de două ori/ Îți sar codrii-n ajutor./ De-ai suna și-a treia oară/ Toți dușmanii or să piară/ Din hotară în hotară!”.

De asemenea, finalul apoteozant al memorabilei piese “Apus de soare” a lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, ce cuprinde declamația de înaltă simțire a lui Ștefan cel Mare: „Moldova nu este a mea, nu este a voastră, ci a urmașilor urmașilor voștri!”, va însufleți întotdeauna cu mare putere iubirea oricărui român pentru pământul sfânt al țării sale.

Despre Domnul Ștefan au scris și alți scriitori de frunte ai literaturii române, între care: Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, Gh. Asachi, Al. Vlahuță, Mihail Sadoveanu, Ștefan Oct. Iosif, Octavian Goga, Nicolae Gane, Eusebiu Camilar, Ioan Alexandru. Toate creațiile artistice, toate baladele și legendele populare, toate scrierile și cercetările istorice ce s-au scris și se mai scriu cu același interes și asiduitate despre Ștefan cel Mare aduc, mereu și mereu și an de an, noi și prețioase dovezi edificatoare pentru întregirea figurii Celui mai Mare Român al Neamului Românesc, așa cum a fost el apreciat la finalul concursului național al TVR, cu același nume, din 2006.

În ceea ce privește canonizarea sa de către Biserica Ortodoxă Română, aceasta a venit cam târziu, în 1992, la aproape 490 de ani de la moartea sa, deși numeroase mărturii ale trecutelor vremi frământate au subliniat sfințenia Voievodului Ștefan, între care se menționează grăitor: Cronică germană, cronică lituaniană, cronică franceză, bula Papei Sixt al IV-lea, cronică poloneză, din care extragem aprecierea arhidiaconului catolic Maciej Staryjewski, făcută cu prilejul vizitei sale în Moldova, la 1575: „din cauza nespusei sale vitejii îl socotesc ca un sfânt”, cronică în piatră a Bătăliei de la Războieni ș.a., iar poporul întreg îl cinstea ca pe un sfânt încă de la trecerea sa la cele veșnice, fără a simți nevoia oficializării acestei percepții. Dar, pe măsura trecerii veacurilor de la moartea Marelui Ștefan, se accentua vizibil necesitatea recunoașterii și a sfințeniei Sale.

La dreapta judecată făcută de către Sinodul B.O.R. privind canonizarea Domnitorului Ștefan au fost îndelung cumpănite faptele sale glorioase și cucernice, cum și păcatele sale omenești pentru care s-a căit de atâtea ori în fața lui Dumnezeu. Verdictul acestei judecăți duhovnicești a lui Ștefan cel Mare nu putea să fie decât cel ce era unul previzibil și care venea binecuvântat și strălucitor din vâltoarea veacurilor de cinstire aduse neîncetat Domnitorului. Astfel, la 20 iunie 1992, Biserica Ortodoxă Română l-a canonizat în

rândul sfinților săi sub denumirea de Ștefan cel Mare și Sfânt, ce se prăznuiește de atunci în calendarul ortodox la fiecare 2 iulie - dată la care acesta a trecut în Împărăția veșnică a lui Dumnezeu.

Dovezile grăitoare ale sfințeniei Sale le găsim în viața și faptele viteazului Voievod, în neprețuitul tezaur pe care acesta l-a lăsat creștinătății, ca rezultat direct al iubirii și jertfirii pentru neam și țară, al smereniei cu care Ștefan cel Mare și Sfânt s-a îndreptat mereu spre Dumnezeu, iar poporul l-a răsplătit prin cinstire și evlavie. Poate că de aceea pe pergamentul icoanei Domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt, care te întâmpină cu binecuvântare la intrarea în Mănăstirea Putna, stau înscrise cuvintele - testament pentru urmași: „*Mai presus de tihna noastră stă apărarea ființei și neatârnamarea țării noastre*”.

Sâmbătă, 2 iulie 2022, în chiar ziua prăznuirii celor 518 ani ai nemuririi Voievodului, clopotele Mănăstirii Putna, ale mănăstirilor ștefaniene, cât și ale tuturor bisericilor ortodoxe românești, au bătut iarăși și iarăși în dangătul lor răscolitor întru pomenirea Domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt. Cuprinși de înfiorarea înălțătoare în spirit a momentului, am desluși lesne în auz versurile închinare de Octavian Goga:

„Acolo dormi și tu, arhanghel bătrân/ De sfânta ta dreaptă, de spada ta sfântă,/ Tu, Ștefane, sfânt voievoade,/ Ce-ai scris strălucirea norodului tău/ Cu sânge dușman de noroade./ Spun toate poveștile slovei,/ Să nu se-nfioare de numele tău/ Nu-i frunză în codrii Moldovei”...

Poate că astăzi, mai mult ca oricând, lumina nestinsă a candelii de la mormântul Marelui și Sfântului Voievod Ștefan, aflat la Mănăstirea Putna, trebuie să ne unească, să ne întărească și să ne călăuzească pe toți românii întru același crez nestrămutat al iubirii de Țară și Neam.

PROMOȚIA 1972

La clopotul lui Ștefan de la Putna - 1971 - elevi din clasa 11G, Liceul Militar „Ștefan cel Mare” - Câmpulung Moldovenesc: de la stg. Vanca, Blideran, Croitoru, Bonto, Onișa, Moșincat, Creangă, Mardale, Hinț, Nicoară, Micula